

टागोरनुं शलक्षण चिंतन

ટાગોર – પરિચય

- સંત - કવિ - કલાકાર
- જન્મ : ૭ મે - ૧૮૬૧ – કલકત્તા
  - પિતા – દેવેન્દ્રનાથ ટાગોર (બ્રહ્મોસમાજના સક્રિય સભ્ય)
  - માતા – શારદાદેવી
- આર્થિક અને સામાજિક રીતે સુખી
- સાહિત્ય, કલા અને સંગીતનો વારસો
- ચૌદમા સંતાન

શાળા શિક્ષણ

- શાળા શિક્ષણ છોડી દીધેલ
- પિતા અને શિક્ષકો દ્વારા ઘેર જ – ભાષા-સંગીત –ચિત્ર
- પરદેશ અભ્યાસ કરવા ગયા પરંતુ પરત ફરેલ
- ઈંગ્લેન્ડથી આવી ખેતીવાડીમાં જોડાયા
- પિતા સાથે હિમાલયમાં ભ્રમણ – જીવન પરિવર્તન – પ્રકૃતિપ્રેમી
- મૃણાલીદેવી સાથે લગ્ન
  - પત્ની-૧૯૦૨માં મૃત્યુ –પુત્રી ૧૯૦૪માં મૃત્યુ
  - ૧૯૦૫માં પિતાનું મૃત્યુ – ૧૯૦૭માં પુત્રનું મૃત્યુ
- આધ્યાત્મવાદ તરફ પ્રયાણ

અન્ય પ્રવૃત્તિઓ - ૧

- ૧૯૦૧માં બોલપુરમાં “શાંતિનિકેતન”ની સ્થાપના – માત્ર પાંચ વિદ્યાર્થી – આજે વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટી
- ૧૯૧૩માં ગીતાંજલીને નોબલ પારિતોષ
- ૧૯૧૫માં “સર” નો ખિતાબ પરત કરેલ – જલિયાંવાલા હત્યાકાંડને કારણે
- ૭ ઓગસ્ટ ૧૯૪૧ માં અવસાન

૨

- સાહિત્ય - કલા –સંગીત - કેળવણી – રાજકારણ
- સાહિત્ય : ગીતાંજલી - કાબુલીવાલા – પંખીની શાળા –
બાળકાવ્યો – “જનમનગણા.....”
- સંગીતકાર – ચિત્રકાર
- નાટ્યકાર – અભિનયકાર

શિક્ષણદર્શન

- બાલ્યાવસ્થામાં થયેલા કડવા અનુભવોથી પ્રેરણા
- શાળાઓ કારખાના જેવી
- શિક્ષણપ્રણાલી “જડ”
- શિક્ષકો – સંવેદનહીન
- બાળકને કંડારતી નથી કચડે છે
- પ્રકૃતિ અને વિશ્વબંધુત્વની ભાવના

ટાગોરના શિક્ષણના સિદ્ધાંતો

- બાળકનું શિક્ષણ માતૃભાષામાં
- બાળકને સ્વતંત્રતા આપવી
- શહેરથી દૂર પ્રકૃતિના ખોળે
- શિક્ષણનો આધાર વિદેશી પ્રણાલીથી નહીં
- ભારતીય સંસ્કૃતિ
- સર્વાંગી વિકાસ
- પાઠ્યક્રમમાં ભારતીય દર્શન અને સામાજિક આદર્શ
- પુસ્તકીયું જ્ઞાન નહીં, પણ અનુભવ દ્વારા શિક્ષણ
- પ્રાકૃતિક વાતાવરણમાં અનુભવ દ્વારા શિક્ષણ
- પૂર્નમાનવ, નહીં કે માત્ર કારીગર કે કલાકાર
- દેશી ગામઠી શાળાઓને જીવંત કરવી
- શિક્ષણનો સંબંધ જીવન, પ્રકૃતિ અને સમાજ સાથે હોવો જોઈએ

શિક્ષણની સંકલ્પના

- ઉત્તમ શિક્ષણ માત્ર માહિતીપ્રદ હતું નથી, પરંતુ જીવનને વિશ્વના તમામ જીવો સાથે સંવાદિતાપૂર્ણ બનાવે છે.
- સત્યની સનાતન ખોજ, સત્યની અભિવ્યક્તિ અને સત્યની સ્વીકૃતિ
- સાચું શિક્ષણ વ્યાપક અને ઉપચારાત્મક હોય છે, જે વ્યક્તિમાં રહેલાં સારાં અને ઉમદાં તત્ત્વોને બહાર લાવે છે. સાચું શિક્ષણ વ્યક્તિને દીપ્તિમંત અને આત્મસાક્ષાત્કારની અનુભૂતિ કરાવે છે

કેળવણી એટલે .....

- માત્ર માહિતી નહીં, અસ્તિત્વ સાથે જીવનની સંપાદિતા
- વ્યક્તિના ઉત્તમ અંશોનો આપિષ્કાર અને આત્મસાક્ષાત્કાર
- વ્યક્તિની સહજ માનસિક કે બૌદ્ધિક અભિવ્યક્તિ
- શિક્ષણ સુધારાલક્ષી હોય છે, વ્યક્તિને પ્રકાશને પંથે લઈ જાય છે
- સત્યની સ્વીકૃતિ અને અભિવ્યક્તિ

શિક્ષણના હેતુઓ

- શારીરિક વિકાસ
- માનસિક કે બૌદ્ધિક વિકાસ
- નૈતિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ
- સુસંવાદી સર્વાંગી વિકાસ
- આંતરરાષ્ટ્રીય સમજનો વિકાસ

शुसुत

- डुकुत- सुडडं शुसुत
- दडननल डरुधु

અભ્યાસક્રમ

- માનવનો સર્વાંગી વિકાસ કરવાનો હોવાથી વિવિધ વિષયો અને પ્રવૃત્તિ
- વિષયો :
  - ભાષા અને સાહિત્ય – ઇતિહાસ – વિજ્ઞાન-ભૂગોળ – સંગીત -કલા – ચિત્ર વગેરે
- પ્રવૃત્તિ
  - ક્રિકયા દ્વારા શિક્ષણ – નાટ્ય, નૃત્ય, ચિત્ર, હસ્તઉદ્યોગ , પ્રવાસ, બાગકામ, ક્ષેત્રીય અધ્યયન, પ્રાયોગિકકાર્ય
- સમૂહજીવન અને સમાજસેવા
  - રમતગમત, સમાજસેવા, સ્વશાસન

શિક્ષણ પદ્ધતિ

- પ્રવૃત્તિ દ્વારા શિક્ષણ
- ક્રિયા દ્વારા શિક્ષણ
- અવલોકન દ્વારા શિક્ષણ
- પ્રશ્નોત્તર અને ચર્ચા પદ્ધતિ
- જૂથકાર્ય

શિક્ષક

- શિક્ષકનું સ્થાન મહત્વનું
- ગુરુ શિષ્યનો ભાગ્ય વિદાતા
- શિક્ષકે બાળકના રસરૂચિને ઓળખવા
- માર્ગદર્શક
- પોતે જીવનભર વિદ્યાર્થી બની રહે
- બાળકની પ્રેરણામૂર્તિ
- જ્ઞાનની અદમ્ય ઝંખના

શાંતિનિકેતન

- ઈ.સ. ૧૯૦૧માં સ્થાપના
- આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રસાર
- તેમની કર્મભૂમિ – સ્વપ્નભૂમિ – સાધનાભૂમિ
- કેળવણી માટે પ્રયોગભૂમિ
- વિશ્વબંધુત્વની ભાવના અને પૂર્વ-પશ્ચિમ સંસ્કૃતિનું સંગમસ્થાન
- આંતરરાષ્ટ્રીય સદ્ભાવ અને સમાજ એ કાર્યક્ષેત્ર હતાં
- મુખ્ય ત્રણ હેતુઓ :
  - પૌવાર્ત્ય સંસ્કૃતિનું અનુશીલન - ગ્રામોદ્ધાર – પૂર્વ અને પશ્ચિમનો સમન્વય

વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટી

મુખ્ય ત્રણ અંગો

શાંતિનિકેતન શાળા – યુનિવર્સિટી - ગ્રામનવનિર્માણ સંસ્થા

ઉપરાંત.....

૧. વિદ્યાભવન (સંશોધન સંસ્થા)
૨. શિક્ષાભવન (કોલેજ)
૩. પાઠભવન (શાળા)
૪. કલાભવન (સંગીત અને નૃત્યની શાળા)
૫. શિલ્પભવન (ઉદ્યોગશાળા)
૬. વિનયભવન (બી.એડ્)
૭. ચાઈનાભવન
૮. હિંદી ભવન
૯. ઈસ્લામિક સંશોધન

THANKS